

7. Viberg A. Verbs of perception. *Language Typology and Language Universals: An International Handbook*. Berlin: W. de Gruyter, 1294–1309.

ДІЕСЛОВА КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

Тетяна Кумейко

кандидат філологічних наук, доцент

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

tetianakumeiko0505@gmail.com

Поглиблений інтерес до дієслова як основного морфологічного виразника предиката, який постає організувальним центром речення, спонукає дослідників вивчати його семантичні ознаки та дистрибутивні характеристики в тісному зв'язку зі структурою речень. В українському й зарубіжному мовознавстві дослідженню дієслівної лексики в структурній організації речення та впливу на його структуру предикатів різних лексико-семантичних груп присвятили свої праці Й. Андерш, І. Вихованець, К. Городенська, В. Русанівський, М. Мірченко, А. Загнітко, Н. Іваницька, О. Леута та інші. Аналіз дієслівної лексики, зокрема дослідження речень із дієслівними предикатами, які належать до одного семантичного класу, допоможе розв'язати проблему принципів побудови речень.

Семантичним критерієм залучення лексеми до класу дієслів комунікативної діяльності є 1) наявність у дієслова значення передавання й отримання інформації; 2) суб'єктність дії; 3) адресатність дії; 4) об'єктна спрямованість дії. Відповідно до цього критерію виділено 2 підгрупи дієслів — «передавання інформації» й «отримання інформації». Джерелами фактичного матеріалу слугували окремі твори української художньої літератури, публіцистичні та наукові тексти ХХ століття.

Зрозуміло, що комунікативна діяльність передбачає наявність щонайменше двох осіб, одна з яких передає інформацію

чи ставить питання, а інша отримує інформацію й висловлює свою думку (погляд, міркування) щодо цього або відповідає на неї. Здебільшого в такій ситуації обидва учасники комунікативної діяльності є активними діячами, але на синтаксичному рівні представлені як суб'єкт і адресат чи одним суб'єктом.

До підгрупи «передавання інформації» входять дієслова, які характеризують переміщення інформації в просторі від адресанта до адресата, відображуючи мовленнєву діяльність людини в різних ситуаціях спілкування. Словом-ідентифікатором є дієслово **передавати**, яке в дослідженні позначає повідомлення про що-небудь чи кого-небудь, відправлене суб'єктом комунікативної діяльності, користуючись різними засобами зв'язку. Тобто кожне дієслово, що належить до цієї групи, окреслює передавання інформації за змістом висловлювання, якийсь конкретний її варіант. Більша частина дієслів, яка входить до цієї підгрупи, має диференційну сему мети, відповідно до якої суб'єкт прогнозує результат. Напр.: *дякувати, жалітися, закликати, консультувати, обіцяти, опитувати, переконувати, перешіптуватися, підказувати, підтакувати, повчати, полемізувати, попереджати, пояснювати, умовляти* та інші. Репрезентована група не є однорідною з точки зору сполучуваності дієслів з актантами. Так, дієслова *дискутувати, диспутувати, розмовляти, спілкуватися* та ін. указують на наявність двох і більше активних учасників інформаційної діяльності, а на синтаксичному рівні можуть бути представлені лише одним суб'єктом. Напр.: *Вони стояли серед потоку віруючих і сперечалися, дискутували про святість місця* (В. Шевчук); *Востаннє ми спілкувалися впродовж трьох днів, 1–3 жовтня 2008-го року в моєму Донецьку* (журнал).

Дієслова підгрупи «передавання інформації» також мають певні особливості сполучуваності з актантами. Ці лексеми мають свій структурний мінімум, який дорівнює трьом актантам, що на синтаксичному рівні не завжди реалізується. Напр.: *А коли я був малий, моя бабуся Ївга казала (мені. — Авт.) про карколомні життєвські історії* (журнал). Лексеми зазначеної підгрупи співвідносні з двосуб'єктними й суб'єктно-адресатними семантичними моделями, а також потребують об'єктної конкретизації. На формально-граматичному рівні двосуб'єктність вербалізується формою множини дієслова-предиката.

Підгрупа «отримання інформації» містить дієслова, що позначають процес одержання повідомлення суб'єктом інформаційної діяльності. Дієслова зазначеної підгрупи є адресатними. Словом-ідентифікатором є дієслово **отримати**, яке в дослідженні позначає приймання інформації суб'єктом комунікативної діяльності. Напр.: *бесідувати, дебатовати, дискутувати, консультиватися, обговорювати, отримувати, підслуховувати, полемізувати, радитися, розмовляти, сваритися, сперечатися, спілкуватися* та інші. Дієслова підгрупи «отримання інформації» й «передавання інформації» містять спільні лексеми у двосуб'єктних реченнях. Напр.: **Ганна з чоловіком на самоті радилися про майбутню невістку** (К. Гордієнко);

Структурний мінімум зазначеної підгрупи дієслів — це суб'єкт, адресат, об'єкт. Напр.: *Отож я від нього й про гітлерівські архіви на дні озер у Австрії та Чехословаччині дізнався, і про шпигунів з аквалангами, і про все інше* (В. Нестайко). *Одне слово, я швидко й успішно засвоював від Анемподиста ту «світську» премудрість, без якої не обійтись у товаристві порядному джигуніві* (Б. Антоненко-Давидович). Дієслова цієї підгрупи співвідносні з двосуб'єктними й суб'єктно-адресатними семантичними моделями, а також потребують об'єктної конкретизації. На формально-граматичному рівні двосуб'єктність вербалізується формою множини дієслова-предиката.

Отже, основними компонентами в структурі простого речення з дієсловами комунікативної діяльності є: 1) мовець; 2) адресат; 3) комунікація; 4) зміст мовлення, які, відповідно, займають у ньому позиції суб'єкта, предиката, адресата, об'єкта. Наведені особливості дієслів комунікативної діяльності мають регулярне вираження в семантичній структурі цих одиниць.

Література

1. Вихованець І. В. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. Київ : Либідь, 1993. 386 с.
2. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
3. Кумейко Т. А. Синтаксична структура речень з дієсловами інформаційної діяльності : автореф. дис. ... канд. філол.

наук: 10.02.01. Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2015. 20 с.

4. Леута О. І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові: монографія. Київ : Такі справи, 2008. 208 с.

ЕТИМОЛОГІЧНА ВИРАЗНІСТЬ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МОРЕПЛАВСТВА

Наталія Міняйло

доктор філософії в галузі філології
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
nvminyaylo@gmail.com

Роман Міняйло

доктор філологічних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради
roman298@gmail.com

Морелавська термінологія відіграє важливу (державотворчу!) роль для країн, що мають вихід до морського узбережжя. А тому особливості формування національних терміносистем морської справи перебувають у полі невсипної уваги мовознавців. У мові кашубів — прадавніх мешканців Балтійського узбережжя (припускають, племінна спільнота помор'ян «почала формуватись у VI–VII ст.» [Рудь 2011, с. 29]) — вирізняється лексема *žeglář* ‘матрос, моряк’: від слова *žegel (žagel)* ‘вітрило’ (укр. *щóгла*) (Sychta VI, с.287) < давньоукр. *шегла* < давньошвед. *sigla [ЕСУМ VI, с. 513], засвідчуючи витоки кашубської назви *žeglář* як назви моряка давнього вітрильного флоту. Натомість у польській мові їй відповідає звичне *marynarz* (моряк) < *morze* (море); так само в хорватській — *tornar* ‘моряк’.

Етимологія терміна *чайка* (*šajka*) ‘козацький човен’, яку обґрунтувала І. Єфименко, засвідчує стародавність відроджених